

III Peatükk: Täiskasvanuharidus ja täiskasvanute koolitus

3.1 Tugevad ja nõrgad küljed

1998. aastal toimus grupi uuringus osalevate teadurite osavõtul ajurünnak täiskasvanuhariduse ja -koolituse teemal. Mõttevahetuse käigus selgitati välja täiskasvanuhariduse ja -koolituse tugevad ja nõrgad küljed 1998. aasta alguse seisuga. Järgnev annab ülevaate sellest, mida kõnealuses valdkonnas on juba saavutatud ja kuhu oleks veel vaja jõuda.

3.1.1 Tugevad küljed

- Täiskasvanuharidust reguleerib alates 1993. aasta 1. jaanuarist täiskasvanute koolituse seadus (RT 1993, 74, 2020), mis sätestab riigi ja omavalitsuse kohustused ning täiskasvanuhariduse osalise finantseerimise riigieelarvest.
- Tulumaksuseadus võimaldab ettevõtjal arvestada töötajate täiend- ja ümberõppeks tehtud kulutused maha ettevõtte tuludest ning residendist füüsilisel isikul enda ja oma ülalpeetavate koolituskulud oma tuludest.
- Eesti täiskasvanute koolitajate tuntus Euroopas - näiteks on Euroopa Täiskasvanuhariduse Assotsiatsiooni Ida- ja Kesk-Euroopat ning Baltimaid esindava asepresidendi roll usaldatud Eestile.
- Suur koostööprojektide pakkumiste hulk teistest riikidest, milles täiskasvanute koolitusele on eraldatud märkimisväärselt suured summad.
- Mitmed Euroopa Liidu programmid (PHARE, TEMPUS jt), samuti Põhjamaade jt riikide koostööprojektid Eestis, mille tulemusena on suurenenud täiskasvanute koolitajate kompetentsus.
- Eesti osalemine ühena kolmest endisest idabloki riigist koos Euroopa Liidu liikmesriikidega läbiviidud võrdlusuuringus *Täiskasvanuhariduse probleemid, eesmärgid ja poliitika Euroopas 1995. aastal*. Uuring jätkus 1997.a.
- Tihe konkurents täiskasvanute koolitusturul. Palju on eraomanduslikke koolitusasutusi.

- On mitmeid koolitusasutusi, kus tegeletakse ühiskonna ja majanduse arengu seisukohalt oluliste koolitus- ja arendusprojektidega (Täiendõppekeskus *Teave*, EPMÜ Maaelu Arengu Instituut jt).
- Valitsusväliste organisatsioonide, eelkõige Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni “Andras” ning Vabaharidusliidu aktiivne ja kompetentne tegevus täiskasvanuhariduse valdkonnas.
- Hästilaabuv koostöö täiskasvanuhariduse katusorganisatsioonide ja riiklike struktuuride (Haridusministeeriumi täiskasvanuhariduse talitus) vahel.
- Mittetulundusühingute suur osa Eesti elanikkonna ettevalmistamisel liitumisläbirääkimiste alustamiseks Euroopa Liiduga.
- Eesti täiskasvanuhariduse katusorganisatsioonide tihe koostöö välismaiste organisatsioonidega.
- Täiskasvanuhariduse katusorganisatsioonide (ETKA “Andras” arenduskeskuse ja vabaharidusliidu metoodilise keskuse) tegevuse toetamine riigieelarvest.
- Ülikoolide rolli kasv täiskasvanute esma- ja täiendkoolituse läbiviimisel.
- Avalik-õiguslikes ülikoolides, rakenduskõrgkoolides ja kutsekoolides tegeletakse aktiivselt täiskasvanute koolitusega.
- Tegutseb üle kahekümne täiskasvanutele tasemeharidust võimaldavat õhtukooli ja täiskasvanute gümnaasiumi.
- On loodud riigieelarvest finantseeritav süsteem töötute koolituseks tööhõiveameti kaudu.
- Käsil on riikliku kvalifikatsioonisüsteemi väljatöötamine (Kaubandus- ja Tööstuskoja, Haridusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi ning Tööstuse ja Tööandjate Keskliidu koostöös).
- Alates 1995. aastast toetatakse avaliku projektide konkursi korras riigieelarvest igal aastal täiskasvanutele mõeldud pikki kursusi ja täiskasvanuhariduse uuringuid.
- Täiskasvanute koolitajate koolitamine on koolitusprojektide konkursil riigipoolse osalise finantseerimise üks prioriteete.
- Täiskasvanuhariduse alaste uuringute teostamine riigieelarveliste vahendite abil ETKA “Andras” koordineerimisel. Peamiseks uurimisvaldkonnaks on olnud täiskasvanud elanikkonna koolitusvajaduse selgitamine lähtuvalt regionaalsest arengust.
- Riigieelarvest toetatakse juhataja ja kuni kahe õpetaja töötasu näol vabahariduslike koolituskeskuste ja õpperingide tegevust.

- Ilmub täiskasvanuhariduse ajakiri *Maurus* (väljaandja ETKA “Andras”), samuti täiskasvanuhariduse teemat käsitlevaid laua- ja infolehti (ETKA “Andras”, Avatud Hariduse Liit).

3.1.2 Nõrgad küljed

- Täiskasvanute koolitus ei toimi süsteemina. Puudub terviklik käsitlus koolitusvajadusest ning ühiskonnas aktsepteeritud arengukava, milles oleksid näha riiklikud prioriteedid ja võimalused koolituse läbiviimiseks (konkreetsed tegevused ja rahalised vahendid).
- Haridussüsteemis tervikuna puudub süsteemsus ja järjepidevus.
- Vabariigis tervikuna puudub ühtne täiskasvanuhariduse süsteem; koostöö riikliku ja erasektori ning valitsusväliste organisatsioonide vahel on puudulik.
- Täiskasvanuhariduse tähtsustamine ja täiskasvanute koolituse süsteemi areng Eestis on regiooniti väga erinev.
- Koolitusstatistika on lünklik või puudub. Ei tehta kogutud statistiliste andmete analüüsi.
- Maakondade arengu kavandamisel ei arvestata sageli täiskasvanute koolituse vajadusega. Puuduvad vastavad uuringud ning piirkondade arengukavades ei ole fikseeritud täiskasvanute koolitust.
- Paljudes maakondades ei tegeleta täiskasvanute koolituse koordineerimisega, puuduvad vastavad struktuurid.
- Uute seaduste vastuvõtmisel ei arvestata sellega kaasnevat koolitusvajadust.
- Puudub riiklik tellimus tööalaseks koolituseks, töötavate spetsialistide ja oskustöölise ümber- ja täiendõppeks (v.a riigiametnikud ja haridustöötajad).
- Puudub ülevaade teostatud ja teostatavatest koostööprojektidest teiste riikidega; koostööprojektide koordineerimatus nii riiklikul kui ka regionaalsel tasandil.
- Koostöö riigi, tööandjate, töövõtjate ja koolitajate vahel nõrk. Eelkõige kannatab selle tõttu tööalane esma- ja täiendõpe.
- Puudub piisav info tööjõuturu kohta lähtudes hariduslikest tunnustest; vähe on uuritud tööandja poolseid nõudeid töötajate tööalasele haridusele erialade, kutsealade ja ametialade lõikes.
- Puudub ümber- ja täiendõppe alane info- ja kutsenõustamise süsteem.

- Töö muutunud iseloom, väikeettevõtete rohkus ning iseseisvust ja isiksuslikku küpsust nõudvate tööülesannete kasv on eriti teravalt esile toonud ametialase ettevalmistuse puudumise tööalases hariduses.
- Töötute koolitus kujutab endast täiskasvanuhariduse kui tervikuga mitteseotud süsteemi. Tööhõiveametite juures tehtav töötute koolitus on sageli juhuslikku laadi ja sõltub pigem koolituspakkumistest kui nõudlusest.
- Töötute koolitus ei kindlusta tööhõivet, kui puudub majanduse riiklik ja regionaalne arengukava ja ei tehta investeeringuid töökohtade loomiseks.
- Puudub koolituse kvaliteedi kindlustamise süsteem, seda nii avalik-õiguslike kui eraõiguslike koolitusasutuste osas.
- Puudub süsteem riigi poolt finantseeritava riigiametnike ja haridustöötajate koolituse kvaliteedi kontrollimiseks ja koolitustulemi määratlemiseks.
- Kvalifitseeritud teadustöötajate ebapiisav hulk täiskasvanuhariduse alaste uuringute teostamisel.
- Suur osa täiskasvanute koolitusega tegelevatest õpetajatest ei oma andragoogika-alast ettevalmistust. Kvalifitseeritud koolitajate puudus annab tunda eriti väljas pool Tallinna.
- Puudub riiklik süsteem elanikkonna ettevalmistamiseks Euroopa Liiduga ühinemiseks.
- Täiskasvanute koolituse võimalused muukeelse elanikkonna integreerimiseks Eesti ühiskonda on riiklikul tasandil läbi mõtlemata.
- Puudub riiklik finantseerimine muukeelse elanikkonna riigikeele õppeks (v.a kodakondsuseksami eelsete konsultatsioonide läbiviimiseks).
- Puudub valmisolek puuetega inimeste koolitamiseks.

Kahtlemata ei ole eeltoodud loetelu ammendav ning lisada võiks veel ridamisi nii tugevaid kui ka nõrku külgi täiskasvanuhariduses, kuid siiski annab loetelu pikkus tunnistust sellest, et on mille üle uhke olla ja on ka seda, mille üle järele mõelda ja mida paremaks muuta.

3.2 Täiskasvanute koolitusvõimalused Eestis 1997-1998

1998. aasta sügisel tegutses Eestis ligikaudu 500 koolitusasutust ja -firmat, kes pakuvad õppimisvõimalusi täiskasvanutele. Ligikaudu seetõttu, et ei eksisteeri ühtset ja täielikku

andmebaasi koolitusega tegelevate ettevõtete ja asutuste kohta. Ei ole teada, kui palju on koolitusfirmasid ning millega nad täpselt tegelevad.

Siintoodud number on saadud antud uuringu käigus koostatud andmebaasi korrastamisel, mille käigus helistati läbi 1600 firmat ja asutust, kelle põhikirjajärgne põhitegevus või üks tegevusala on täiskasvanute koolitus. Paljud firmad on tegevuse lõpetanud, paljud on reorganiseeritud. Need 481 firmat, kellega õnnestus kontakti saada, on aga Eesti koolitusturul tõsised tegijad.

Koolitusfirmade ja asutuste paiknemisest geograafilises lõikes annab ülevaate järgnev tabel.

Tabel 5 . Koolitusfirmad Eestis 1998

Maakond/ linn	koolitusfirmade arv
Harjumaa	4
Hiiumaa	5
Ida-Virumaa	16
Järvamaa	19
Jõgevamaa	5
Lääne-Virumaa	11
Läänemaa	5
Pärnumaa	16
Põlvamaa	10
Raplamaa	12
Saaremaa	10
Tallinn	265
Tartumaa	66
Valgamaa	11
Viljandimaa	13
Võrumaa	13
Kokku	481

Suurim arv koolitusega tegelevaid firmasid ja asutusi on koondunud Tallinnasse. Selline olukord on igati loomulik, kuna tegemist on riigi majanduselu ja kultuurikeskusega ning suurima turuga koolituse pakkujatele. Harju maakonna vähene koolitusfirmade arv on samuti loomulik, kuna Tallinnas pakutavad võimalused on suhteliselt hõlpsasti kättesaadavad kõigile maakonna elanikele, kes on koolitusest huvitatud . Tartu linna ja maakonna koolitusfirmad ja -asutused on kokku liidetud, kuid enamik

neist paikneb siiski Tartu linnas. Ka kõikide teiste maakondade puhul on täiskasvanute koolitustegevus koondunud põhiliselt ikkagi linnadesse. Maapiirkondades pakuvad täiskasvanutele koolitusvõimalusi peamiselt rahvaülikoolid ja -õpistud ning vabahariduskeskused.

Küllalt huvipakkuv on koolitusasutuste ja -firmade jaotus omandivormi järgi, millest annab ülevaate järgnev tabel.

Tabel. 6 . Koolitusasutuste ja -firmade jaotus omandivormi järgi

omandivorm	era/mtü	riiklik/munitsipaal	KOKKU
kool		l	
Üldhariduskoolid	-	21	21
Kutsekoolid	16	85	101
(Rakendus)kõrgkoolid	18	10	28
Ülikoolid	4	6	10
Vabaharidus	78	17	95
Tööhariidus	196	30	226
KOKKU	312	169	481

Nagu tabelist selgub, tegeleb ligi 47% koolituse pakkujatest ehk 226 asutust/ firmat tööalase koolitusega ning seda peamiselt eraettevõtluse vormis. Huvihariduse ehk vabaharidusliku koolituse pakkujateks on samuti suures osas erafirmad või siis mittetulundusühingutena tegutsevad rahvakoolid ja vabaharidusseltsid. Täiskasvanute koolitamisel on tähtis koht kutsekoolidel, mis moodustavad koolitusasutustest 21%. 101-st kutsekoolist kuulub riigile või kohalikele omavalitsustele 85 kooli. Ka kõikide täiskasvanuid koolitavate üldhariduskoolide omanikuks on riik/kohalik omavalitsus. Üldhariduskoolidest rääkides on mõeldud eelkõige õhtukeskkoole. Nii kutsekoolid kui ka üldhariduskoolid tegutsevad riiklike õppekavade alusel ning koolitustegevust finantseerib vastavalt kas riik või kohalik omavalitsus, seega on koolitus nendes õppeasutustes kergemini kättesaadav kui erakoolides.

Eesti koolitusturu mitmekesisusest annab tunnistust asjaolu, et juba mainitud ligi 500 koolitusega tegelevat asutust/firmat pakuvad huvilistele valikuvõimalusi enam kui 200 erineva koolitusvaldkonna vahel, alustades keelte ja arvutikoolitusega ning lõpetades sukeldumise, kiviaia ehitamise ja korstnapühkimisega. Millised on 20 enam nõutavat-pakutavat koolitusvaldkonda, selgub alltoodud tabelist.

Tabel 7. Peamised koolitusvaldkonnad Eestis

Koolitusala	koolituse pakkujate arv
Keeled	74
Autojuhtimine	63
Arvutikoolitus	61
Ärikoolitus	46
Juhtimine	35
Majanduskoolitus	31
Kunstiõpetus	26
Rahandus, finantsjuhtimine	26
Psühholoogia	24
Üldharidus	23
Sekretäride koolitus	19
Vabaharidus	19
Kultuur	17
Õigusalane koolitus	16
Müügikoolitus	15
Turundus	15
Juhtide koolitus	14
Käsitöö	14
Ettevõtluskoolitus	13

Mida üks või teine koolitusvaldkond täpselt hõlmab ei ole teada, kuid esimeste eelistustena selgunud keelte- ja arvutikoolitus, samuti ärijuhtimine ja majanduskoolitus on iseloomulikud tänasele Eestile, kus suund on võetud Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste turgude poole. Põhjendatud on ka suur huvi autojuhtimise vastu, kuna üha kiirenev elutempo lihtsalt nõuab seda oskust.

Esimese 20 hulka mahtunud psühholoogia, turundus, müügi- ja õigusalane koolitus ning muu taoline

on kõik olulised selleks, et aidata inimestel tänapäeva muutuvast ühiskonnast ning keerulistest majandustingimustest toime tulla ning oma koht leida. Üha kasvab meeskonnatöö tähtsus, oluline on oskus läbirääkimisi pidada jne. Seega nõudmine koolituse järele on olemas, kuid inimeste teadlikkuse kasvuga oma vajadustest, muutuvad konkreetsemaks ka koolitajatele esitatavad soovid. Ei ole sugugi enam ükskõik mida õppida, eriti kui maksta tuleb omast taskust. See distsiplineerib loodetavasti ka koolitajaid, kuigi süsteemi kvaliteedikontrolli teostamiseks koolitusfirmadele esialgu veel ei eksisteeri. Seega ei ole võimalik hinnata ka diplomite ja tunnistuste väärtust, juhul kui koolitusasutused või -firmad neid väljastavad. Eelnev puudutab siiski põhiliselt erakoole ja mittetulundusühinguid.

Koolitusasutuste ja koolitusvaldkondade paljususe juures on siiski oluline teada, mida eri õppevormid endast kujutavad ja milliseid teadmisi on täiskasvanutel eri koolitusasutustes võimalik omandada. Võttes aluseks tabelis 6 toodud koolitusasutuste/-firmade liigituse, püüame lühidalt neid iseloomustada materjali põhjal, mis oli töögrupile kättesaadav.

3.2.1 Üldhariduskoolid

Üldhariduskoolide all on mõeldud nii õhtukoole kui ka täiskasvanute gümnaasiume. Kõik 21 kooli on riiklikus või munitsipaalomandis. Nagu näha järgnevast tabelist on praktiliselt igas maakonnakeskuses täiskasvanutel võimalus õhtukoolis või täiskasvanute gümnaasiumis haridust omandada.

Tabel 8 . Täiskasvanute üldhariduskoolid

Koolid Tallinnas ja Harjumaal	koolid mujal Eestis
Keila Õhtukeskkool	Haapsalu Õhtukeskkool
Maardu Õhtukeskkool	Jõgeva Kaugõppekeskkool
Tallinna 6. Õhtukeskkool	Kohtla-Järve Õhtukeskkool
Tallinna 8. Õhtukeskkool	Kuressaare Õhtukeskkool
Tallinna 11. Õhtukeskkool	Narva Õhtukeskkool
Tallinna Kalamaja Üldhariduskooli Õhtukool	Paide Täiskasvanute Keskkool
Tallinna Mustamäe Üldhariduskooli Õhtukool	Pärnu Täiskasvanute Gümnaasium
Tallinna Vanalinna Täiskasvanute Gümnaasium	Põlva (Räpina) Õhtukeskkool
	Rakvere Õhtukeskkool
	Rapla Õhtukeskkool
	Tartu Täiskasvanute Gümnaasium
	Viljandi Täiskasvanute Gümnaasium
	Võru Täiskasvanute Gümnaasium

3.2.2 Kutsekoolid

Töögrupi käsutuses olevate andmete järgi on kutsekoole Eestis 101, millest 16 tegutsevad erakoolidena ning ülejäänud 85 on riiklikus või munitsipaalomandis. Erakapitalil põhinevad kutsekoolid on toodud järgnevas tabelis, et anda ülevaade valdkondadest, mida need koolid pakuvad.

Tabel 9 . Erakutsekoolid

Koolid Tallinnas	koolid mujal Eestis
Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Jänedä Õppe- ja Nõuandekeskus
Eesti Hotellikool	Pärnu Merenduskeskus
Eesti Kosmeetikute ja Juuksurite Erakool	Rapla Õppekeskus
Erakommertskolledž	Tartu Õppekeskus
Informaatika ja Arvutustehnika Kool	Viljandi Õppekeskus
Rahvusliku Tarbekunsti ja Kodukultuuri Erakool	Väike-Maarja Õppekeskus
Professionaalse Psühholoogia Erakool	
Rakenduskunsti Erakool	
Tallinna Kommertskool	
Tallinna Mänedžeride Erakool	

3.2.3 Rakenduskõrgkoolid

Rakenduskõrgkoolide on Eestis 28, millest 18 on erakoolid või mittetulundusühingud ning 10 on riiklikus või munitsipaalomandis. Rakenduskõrgkoolid on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 10. Rakenduskõrgkoolid Eestis

Era/mtü	riiklik/munitsipaal
Audentese Erakool	Eesti Merehariduskeskus
EEKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	Eesti Sisekaitse Akadeemia
EELK Usuteaduste Instituut	Eesti Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	Kohtla-Järve Meditsiinkool
Eesti-Ameerika Ärikolledž	Tallinna Kõrgem Tehnikakool
Euroülikool	Tallinna Meditsiinkool
Kõrgkool Esimene Stuudium	Tallinna Pedagoogiline Seminar
Mainor Majanduskool	Tartu Õpetajate Seminar
Majandusõiguse ja Poliitika Instituut	Tartu Meditsiinkool
Narva Kõrgkool	Viljandi Kultuurikolledž
Rahvusvaheline Sotsiaalteaduste	
Rakenduslik Kõrgkool “LEX”	
Sillamäe Majanduse ja Juhtimise Instituut	
Sotsiaalteaduste Erakõrgkool “Veritas”	
Tallinna Bakalaureuse Erakool	
Tartu Lennukolledž	
Tartu Teoloogia Akadeemia	
Virumaa Kõrgkool	
Õigusinstituut	

mtü - mittetulundusühing

3.2.4 Ülikoolid

Ülikoolide on Eestis 1998. aasta seisuga 10. Neist kuus on riiklikud ülikoolid ja ülejäänud eraülikoolid. Ülikoolide jaotus omandivormi järgi selgub alltoodud tabelist.

Tabel 11. Ülikoolid Eestis

Era/mtü	Avalik-õiguslikud
Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis	Eesti Kunstiakadeemia
Eesti Humanitaarinstituut	Eesti Muusikaakadeemia
Eesti Kõrgem Kommertskool	Eesti Põllumajandusakadeemia
Tartu Kõrgem Usuteaduslik Seminar	Tallinna Pedagoogikaülikool
	Tallinna Tehnikaülikool
	Tartu Ülikool

3.2.5 Vabahariduslik koolitus

Vastavalt *Täiskasvanute koolituse seadusele* võimaldab vabahariduslik koolitus isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist.

Õpe toimub kursuste, õpiringi või muus õppijatele sobivas vormis. Õpingute sisu ja töökorraldus otsustatakse enamasti õpetaja ja õppijate kokkuleppel. Õppima asutakse huvist asja vastu, ilma välise nõudmise ja sunnita.

Õppimine toimub võrdsete dialoogina, elukogemuste ja teadmiste vahetamise teel, vältides võimusuhteid õpetaja ja õppija vahel. Vabahariduslikke kursusi võidakse korraldada kõikides täiskasvanute koolitusasutustes. Vabahariduslikku koolitust võimaldavad koolitusasutused on peamiselt rahvakõrgkoolid ja vabahariduskeskused. Vabaharidusliku koolituse eest tasub sellest huvitatud füüsiline või juriidiline isik. Vabaharidusliku koolituse toetuseks nähakse ette vahendid riigi- ja kohalikust eelarvest, kusjuures riigieelarve vahenditest toetab Kultuuri- ja Haridusministeerium koole pedagoogide ja koolitusasutuste juhtide palkade maksmisel.

Vabaharidusliku koolitusega tegelevaid asutusi/organisatsioone ühendab Vabaharidusliit. Kui ülikoolid, kutsekoolid ja tööalase hariduse pakkujad asuvad peamiselt linnades, siis vabahariduslikku koolitust on võimalik saada ka paljudes maapiirkondades, kuna tõukejõuks on inimeste omapoolne algatus ja tahe ning vabahariduslik tegevus on maainimeste üks vaba aja sisustamise ja suhtlemise vorm, kuivõrd ajaviitetegevuse leidmiseks organiseeruvad maainimesed oluliselt aktiivsemalt linlastega võrreldes. Vabaharidusega tegelevad seltsid ja muud omaalgatusühendused, koolid, rahvamajad, raamatukogud, muuseumid, kirikud ja üsühingud, samuti töökoostuskeskused. Kui nende vabaharidustegevus laieneb, võivad kujuneda uued vabaharidusliku koolituse asutused. Millised on vabaharidusliku koolituse peamised valdkonnad, see selgub eeltoodud tabelist.

Tabel 12 . Vabaharidusliku koolituse valdkonnad

koolitusvaldkonnad	õppegruppide arv 1998.a.
keeleõpe	250
kunst ja käsitöö	204
arvutiõpe	113
sotsiaalsed oskused	86
osalusdemokraatia ja kodanikuõpetus	69
ettevõtlus ja majandus	55
toimetulekukursused eakatele, töötutele, mitteeestlastele	53
omakultuur ja rahvuslik identiteet	51
muu (suvelaagrid, seminarid jne)	45
lilleseade ja aiandus	44
Tervishoid	40
Raamatupidamine	40
pere ja kodu	40
teater ja näitlemine	32
täienduskoolitus kõrgkooli astujaile	32
regionaalne areng	32
keskkonnakaitse ja säästlik areng	32
Eneseregulatsioon	29
kultuurilugu (kirjandus, ajalugu, filosoofia jm)	27
tants ja liikumine	23
koolitajate koolitus	23
Turism	21
Muusika	21
Psühholoogia	11
Kokku õppegrupe	1373

Ka vabahariduse taotlejate põhihuvi seostub keele- ja arvutiõppega, mille vahele mahub veel kunsti ja käsitöö kursused. Olulisemate valdkondadena võib ehk nimetada veel sotsiaalseid oskusi käsitlevaid kursusi ning ettevõtlus- ja majandusalaseid kursusi. Täna Eestis on need elus edasijõudmise vältimatuteks eeldusteks. Muud valdkonnad teenivad siiski rohkem eneseharimise ja ajaviite eesmärki, sest kui mitte olulisi, siis huvitavaid teadmisi pakuvad praktiliselt kõik kursused.

Kuna vabahariduslik koolitus põhineb kodanike vabal initsiatiivil, kodanike vaba initsiatiiv on aga demokraatliku kodanikuühiskonna alus, siis see tegevus:

- annab haridust, mida teised koolid ei anna;
- aitab paljuski lahendada ääremaade probleeme;
- on suurele osale täiskasvanud elanikkonnast praktiliselt ainus võimalus ühiskonnas toimetulekuks vajaliku valmisoleku saavutamiseks;
- ei suuda väljakujunenud majanduslikus situatsioonis võtta enda peale kodanikkonna koolitust riigi arengu seisukohalt vajalikus mahus.

Eelöeldut arvesse võttes oleks hädavajalik riigi senisest tugevam toetus vabaharidusliku koolituse osas.

3.2.6 Tööharidus

Nagu juba mainitud, pakub tööalast haridust Eestis üle 200 koolitusasutuse ja -firma. Suures osas on tegemist suhteliselt väikeste erafirmadega, kes on spetsialiseerunud teatud kindlate koolitusvaldkondade pakkumisele ning leidnud endale sobivad sihtgrupid, kellele koolitust pakkuda. Kuid tööalase koolitusega tegeleb näiteks ka selline asutus nagu Eesti Haldusjuhtimise Instituut, kelle klientideks on peamiselt riigi-, valla- ja linnaametnikud. Koolitusest Eesti Haldusjuhtimise Instituudis 1997/1998 õppeaastal annab ülevaate järgnev tabel.

Tabel 13 . Koolitus Eesti Haldusjuhtimise Instituudis 1997/1998 õppeaastal.

koolituse liik	kuulajaid	Kuulajapäevi	kuulajapäevade struktuur,%
PÄDEVUSKOOLITUS			
Riigiametnikud	725	8491	51
valla- ja linnaametnikud	66	853	5
TÄIENDUSKOOLITUS			
Riigiametnikud	423	956	6
valla- ja linnaametnikud	914	4907	29
KOOLITUS KOOSTÖÖS VÄLISPARTNERITEGA	410	1525	9
Kokku	562	16 732	100

Eesti Haldusjuhtimise Instituut pakub oma klientidele nii pädevus- kui ka täienduskoolituse võimalust ning erinevaid kursusi koostöös välispartneritega. Olulisemateks viimase õppeaasta jooksul on olnud riigiametnike pädevuskoolitus ning valla- ja linnaametnike täienduskoolitus.

Riigiametnike pädevuskoolitus hõlmab õigusteadust, organisatsiooni ja juhtimispsühholoogiat, Euroopa Liidu temaatikat, avaliku sektori majandust, eetika, juhtimise, infosüsteemide, kontorikorralduse ja halduspoliitika alaseid loenguid, kusjuures kõige mahukam osa oli õiguslastel loengutel. Riigiametnike täienduskoolitus pakub finantsjuhtimise ja raamatupidamise, avaliku sektori majanduse, eurokoolituse, personalijuhtimise ning suhtekorralduskursusi. Täienduskoolituses oli põhirõhk finantsjuhtimise ja raamatupidamise kursustel.

Valla- ja linnaametnikele pakkus EHI valla- ja linnasekretäride koolitust, valla- ja linnavolikogu/valitsuse juhtimise, sotsiaaltöö ning finantsjuhtimise ja raamatupidamise alast koolitust.

3.3 Täiskasvanute koolituses osalemine ja koolitussoovid

1997. aastal viis Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut koostöös Statistikaameti ja Tartu Ülikooliga läbi *Täiskasvanute koolituse uuringu*, mille käigus küsitleti juhuvaliku meetodil 3461 inimest vanuses 20-60 aastat üle Eesti. 1996-1997.a. täiendkoolituses ja ümberõppes osalenud inimestest annab ülevaate tabel 10.

Vaadeldud aja jooksul on vaid 21% täiskasvanutest (20-60 aastat) osalenud täiendkoolituses ja ümberõppes. Aktiivsemad õppijad on olnud naised ning kui vaadata rahvuste lõikes, siis eestlaste hulgas on koolitusel osalenuid üle kahe korra rohkem. Sobivaim iga hariduse omandamiseks tundub olevat vahemikus 20-39 aastat. Üldiselt võib täiskasvanud õppijast maalida küllalt huvitava pildi: kõrgharidusega, juhi või spetsialistina töötav hästikindlustatud optimist. Peamiselt soovitakse osaleda ikkagi tööalasel koolitusel. Vaid lapsepuhkusel olijad ja vanadus- ning invaliidsuspensionärid kasutaksid rohkem ehk vabaharidusliku koolituse võimalusi. Nagu selgub, jäävad koolitusest kõrvale just need, kes seda tegelikult eriti vajaksid - madalama haridustaseme ja enesehinnanguga ning madalamatel ametikohtadel ja väiksema sissetulekuga inimesed. Siin on koht, kus riik saaks, võiks ja peaks ulatama abistava käe töötute koolituse arendamise, aga ka tööalase koolituse jaoks raha eraldamise näol, et saaksid õppida töö kaotanud inimesed, kesk- ja vanemaealised, keskustest kaugemal elavad inimesed jne.

Küsitluse abil püüti välja selgitada, kas inimeste poolt haridusasutuses omandatud eriala rakendamiseks ka töökohti leidub. Selgus, et ligi 50% vastanutest, kes omasid kutse-, eri- või ametialast ettevalmistust, on varem töötanud õpitud erialal, praegu töötab omandatud erialal 32.%. Siinkohal tuleb arvestada asjaoluga, et kolmandik täiskasvanutest ei omagi mingit ettevalmistust, näiteks need, kes on tööle siirdunud kohe peale põhi- või keskkooli. Inimesed loobuvad õpitud ning enamasti hingelähedasemast erialast selle nimel, et leida kas tasuvam, perspektiivsem või lihtsalt kergem töö. Uue töökoha leidmine või kvalifikatsiooni tõstmine eeldab täiendava koolituse läbimist, mis võib toimuda nii statsionaarses kui kaugõppe vormis või hoopis täienduskoolituse kursustel.

Tabel 14 . Osalemine täiendkoolituses ja ümberõppes, (%)

(Allikas: J. Helemäe, E. Saar, R.. Võõrmann "Täiskasvanute koolitus ja integratsioon". Eesti inimearengu aruanne 1998.)

	on osalenud alates 1996.a. algusest	Soovib osaleda üldse	koolituses töölases
KÕIK SUGU	21	36	27
Naised	24	41	30
Mehed	18	32	24
RAHVUS			
Eestlased	26	41	32
mitte-eestlased	12	28	18
VANUS			
20-39	27	46	33
40-54	19	33	26
55-60	9	17	13
MAJANDUSLIK STAATUS			
Töötav	26	39	30
Töotu	12	38	24
Lapsepuhkusel	13	50	31
vanadus- ja invaliidsuspensionär	0.4	11	3
muu mitteaktiivne	8	32	17
HARIDUSTASE			
alg- ja põhiharidus	5	19	12
Kutseharidus	15	31	21
kesk- ja keskeriharidus	22	39	29
Kõrgharidus	41	52	44
SOTSIAALNE SEISUND			
spetsialistid, juhid	41	52	44
muud "valgekraed"	24	44	35
"sinikraed"	12	24	17
MATERIAALNE KINDLUSTATUS			
Vähekindlustatud	11	22	14
keskmiselt kindlustatud	23	40	30
Hästikindlustatud	43	53	44
ENESEHINNANG			
Pessimistid	8	20	13
Määratlemata	21	35	27
Optimistid	28	45	35

Lähema paari aasta jooksul planeerib mõnes õppeasutuses õppima asumist vaid 3% ning päris kindlasti ei tee seda 73% vastanutest. Nendest inimestest, kes siiski planeerivad õppima minna, kavatseb kolmandik õppida edasi sama eriala, veidi üle kolmandiku aga omandada uue ala. Küllalt sageli valitakse uueks erialaks õigusteadus või majandus, kuna neid peetakse

tänase Eesti alustaladeks. Olulisemateks põhjusteks (mitte tähtsusjärjekorras), miks inimesed soovivad õpinguid jätkata, on:

- soov ennast harida;
- vajadus ametliku tunnistuse või diplomi järele;
- soov leida tasuvamat tööd;
- soov edukamalt toime tulla oma praeguse tööga;
- soov saada kõrgemat palka praegusel töökohal.

Õppima asumisel on igal inimesel oma kindlad eesmärgid ja soovid, mille täitumist loodetakse õppimise teel saavutada. Milles üldse seisneb õppimise mõte olenemata sellest, kas inimene planeerib õppima asumist või mitte, sellele on ilmselt vastuseid sama palju, kui on vastajaid. Siiski on võimalik esile tuua enam toetust leidnud seisukohad. Õppida on mõtet selleks, et

- omandada eriala, elukutse;
- saada heaks spetsialistiks;
- arendada välja oma võimed valitud erialal.

Lisaks on õppimise teel võimalik omandada teadmisi sellest, kuidas olla kasulikum ühiskonnale, elada ja töötada haritud inimeste keskel, mõista paremini elu ja sündmusi, arendada oma võimeid ja kalduvusi, omandada kindel prestiiž ühiskonnas, arendada oma isiksust, saavutada parem materiaalne kindlustatus.

Tänapäeva kiirelt arenevas ühiskonnas on üsna loomulik, et peale soovitud eriala omandamist mõnes õppeasutuses, täiendavad inimesed pidevalt oma teadmisi kas siis samal, lähedasel või muul erialal. Senise koolituses osalemise ja edasisest koolitusest huvitatuse vahel ilmneb väga tihe seos: kui 60% koolituses osalenutest soovib kindlasti ka edaspidi kursustele minna, siis mitteosalenute hulgas on see näitaja kaks korda madalam. Inimesi ergutab õppima soov paremini toime tulla praeguse tööga, soov ennast harida ja soov suurendada usku iseendasse.

Üldjuhul on inimesed läbitud koolitusega rahul, kuna nende püstitatud eesmärgid on kas täielikult või vähemalt osaliselt realiseerunud ning õpingute käigus omandatud teadmisi on võimalik suures ulatuses kasutada oma igapäevatöös. Tööturul edukaks konkureerimiseks

peavad inimesed esmatähtsaks tööalast koolitust ning teise eelistusena tegeletakse huviala ja harrastusega seotud koolitusega.

Üldtuntud seaduspära - kõik, kes tahavad, ei saa ja kõik, kes saaksid, ei taha - kehtib ka koolituse puhul. Miks inimesed, kellel on kindel soov ja tahtmine mingil koolitusel osaleda, seda ikkagi ei tee? Nii üllatav, kui see ka ei ole, peab suur osa inimesi ennast õppimise jaoks juba liiga vanaks. Teine ja kahtlemata väga oluline põhjus on rahapuudus. Samuti leitakse, et töö ja eraelu kõrvalt ei jäägi aega õppimiseks ning väga paljudel juhtudel jääb puudu lihtsalt pealehakkamisest. Arvamus, et ei olegi otsest vajadust oma teadmisi ja oskusi täiendada, on ka piisavalt mõjuv põhjus koolitusel mitteosalemiseks.

Kui jätta kõrvale inimeste isiklikud motiivid koolitusel osalemiseks või mitteosalemiseks, leiab 33% vastanutest, et täiskasvanute koolitusturul on nõudlus ja pakkumine enam-vähem tasakaalus, ligi 29% kaldub arvama, et vajadused koolituse järele on suuremad kui suudetakse pakkuda. Tegelikult on olukord nii, et koolitajad sageli ei teagi täpselt, millist koolitust inimesed vajavad ja soovivad ning pakutakse eelkõige seda, mida on lihtne ja mugav pakkuda. Samas teeb koolitajate elu keeruliseks asjaolu, et inimesed ise ka ei tea, mida nad tahavad ja mida tööandjad neilt ootavad. Seega üksteise mittemõistmine mitmel tasandil.

Nii nagu inimestel on oma eelistused koolituse osas, peaks ka riigil olema prioriteetsed koolituse liigid, mida arendada ja toetada. Küsitlute arvates peaks riik arendama eelkõige tööalast koolitust, kuid toetama ka töötute ja toimetulekukoolitust. Iseenesest on kõik kolm ühiskonna tasakaalustatud arengu seisukohast väga olulised. Nagu juba teame, on Eestis pakutavaid koolitusvaldkondi ligi 200. Inimeste ja kogu ühiskonna arengu käigus muutub eri koolitusvaldkondade tähtsus. Vastuseks küsimusele, milliseid koolitusvaldkondi tuleks veelgi laiendada, arvati, et nendeks oleksid arvutiõpe, riigikeele õpe, võõrkeele õpe, õiguslane enesetäiendamine. Olulisi koolitusalasid on kindlasti palju, kuid kõiki ei ole võimalik ühtviisi edukalt laiendada. Pakkuda saab ja tasub ju ikkagi sellist koolitust, mille vastu on inimestel huvi. Samas ei ole mõtet lõputult pakkuda ja toetada ühtesid ja samu valdkondi (keeled, arvutiõpe), mis on küll olulise tähtsusega mistahes ameti- või kutsealal, kuid mis iseenesest ei anna süvateadmisi sellest, kuidas riigis elu edasi arendada. Arvuti- ja keeleõppe populaarsus on tingitud antud konkreetsest situatsioonist - inimestel ei olnud varasematel aegadel keeli eriti vajagi ning töö arvutitega ei olnud kuigi laialt levinud. Kuna

tänastes oludes on nii arvuti- kui keeleoskusega inimeste järele suur vajadus, siis on ka põhjendatud niisuguse koolituse levik. Tulevikus peaks nii arvuti kasutamise kui ka keelte oskuse kätte saama üldhariduse käigus, need peaksid kuuluma baasteadmiste hulka. Täiskasvanute koolitus annaks võimaluse neid teadmisi ainult täiendada.